

Το Φάντασμα του Μπάυρον

Γκαμπριέλ Ματζνέφ
Η διαιτητική του λόρδου Βύρωνα
Μετάφραση: Γιώργος Ράικος
Καστανιώτης 1999, σ. 226.

Πωλ Γουέστ
Ο γιατρός του λόρδου Βύρωνα
Μετάφραση: Δημήτρης Παππάς
Επιμέλεια, σημειώσεις: Άννυ Σπυράκου
Αλεξάνδρεια 1999, σ. 442, δρχ. 5000

Φεντερικό Ανδαχάτσι
Οι Ελεούσες
Μετάφραση: Στράτος Ιωαννίδης
Ελληνικά Γράμματα 1999, σ. 187, δρχ.

Μια νύκτα του Ιουνίου του 1816, ο ποιητής λόρδος Τζώρτζ Γκόρντον Μπάυρον και ο ποιητής Πέρσου Μπήσου Σέλλεϋ, μαζί με την Μαίρη Γκόντγουιν, ερωμένη του τελευταίου, την Κλερ Κλέρμοντ (ετεροθαλή αδελφή της Μαίρης και ερωμένη του Μπάυρον), και τον προσωπικό γιατρό του Μπάυρον, Τζων Ουίλλιαμ Πολιντόρι, βρίσκονται υπό καταρρακτώδη βροχή στις όχθες της λίμνης Λεμάν, έγκλειστοι στη βίλλα Ντιοντάτι· μέσα στις βροντές και τις αστραπές της θυελλώδους νύχτας, ο Μπάυρον βάζει ένα στοίχημα: *we will each write a ghost story*, να γράψει ο καθένας τους μια ιστορία με φαντάσματα. Η νουβέλα της Μαίρης Γκόντγουιν που προέκυψε από το στοίχημα, ο *Φρανκεστάιν*, θα μείνει στην ιστορία ως αρχέτυπο του είδους. Ο γιατρός Πολιντόρι έγραψε επίσης δύο ιστορίες: το *Ernestus Berchtold, or The Modern Oedipus*, και μία ακόμα που – αν και λιγότερο γνωστή από τον *Φράνκεστάιν*– έμελλε να έχει τεράστια διάδοση: ο *Βρυκόλακας* του θα εμπνεύσει εκατοντάδες έργα της παραλογοτεχνίας και του μελοδράματος και οπωσδήποτε ένα ακόμα αρχετυπικό έργο: τον *Δράκουλα* του ιρλανδού Μπραμ Στόουκερ στα 1897.

Τα δύο από τα τρία βιβλία που κρίνονται εδώ έχουν στο κέντρο της έμπνευσής τους αποκλειστικά εκείνο το καλοκαίρι του 1816. Το τρίτο εκ προθέσεως παραμένει γενικότερο γι' αυτό και συνιστούμε να διαβαστεί πρώτο. Πραγματικά αυτά τα τρία βιβλία μπορούν να διαβαστούν σε μια σειρά. Το πρώτο, του Γκαμπριέλ Ματζνέφ, εξοικειώνει τον αναγνώστη με την εν γένει *διαιτητική* του Βύρωνα, δηλαδή τις βουλιμικές του ορέξεις, γαστριμαργικές, ερωτικές, διανοητικές, καθώς και τους περίπλοκους μεταξύ τους συνδυασμούς προκειμένου να τις κορέσει. Το δεύτερο, του Πωλ Γουέστ, παίζει με το πνεύμα του βυρωνισμού, ανασκάπτοντας με συναρπαστική τέχνη και γνώση την βαθύτερη ουσία του. Το τρίτο, του αργεντινού Φεντερικό Ανδαχάτσι, είναι μια διασκεδαστική *extravaganza* που θα γίνει πολύ πιο κατανοητή και απολαυστική εφόσον έχουν διαβαστεί τα προηγούμενα βιβλία.

Η βιβλιογραφία για τους Μπάυρον και Σέλλεϋ αφιερώνει πολλές σελίδες σ' εκείνο το καλοκαίρι στην λίμνη Λεμάν, όπου οι Σέλλεϋ (Πέρσου, Μαίρη και Κλερ) με τους Μπάυρον και Πολιντόρι αντάλλαξαν αμοιβαία ιδέες, ερωτικά χάρδια και ψυχικές εμπειρίες. Η συνάντηση αυτών των πέντε

προσώπων συμπυκνώνει, και μόνο αν περιοριστούμε στα ιστορικά τεκμήρια, μια γενναία ποσότητα εκρηκτικού μίγματος λογοτεχνίας και πραγματικότητας.

Ο Μπάυρον είναι ο μεγαλύτερος της παρέας· 28 ετών, χωλός στο ένα πόδι, καρπός του δεύτερου γάμου ενός τυχοδιώκτη λοχαγού με μια πλούσια λαίδη. Ήταν είκοσι ετών όταν ένας θεός του, του κληρονόμησε τον τίτλο του λόρδου. Η γκουβερνάντα του, Μεί Γκρέι, τον μούσε εκείνη την εποχή εκ παραλλήλου στην καλβινιστική ηθική και στην σεξουαλική γνώση. Ανάμεσα στο 1800 και στο 1814 προλαβαίνει να ερωτευτεί άνηβες κόρες, εξαδέλφες, την ετεροθαλή αδελφή του Αυγούστα αλλά και την Αναμπέλα Μιλμπάνκε την οποία και παντρεύεται. Το ίδιο διάστημα σπουδάζει στο Κέιμπριτζ, διεκδικεί τη θέση του στην βουλή των λόρδων και περιπλανιέται στην Ιβηρική, στη Μάλτα, την Αλβανία, την Ήπειρο, την Ελλάδα και την Τουρκία, ταξίδια που θα καταλήξουν στα δύο πρώτα cantos του περίφημου *Τσάιλντ Χάρολντ*. Η έκδοση του τελευταίου στα 1812 θα τον καταστήσει δημοφιλής εν μια νυκτί. Στα 1814 γεννιέται η κόρη του Μεντόρα Λη, από την αδελφή του Αυγούστα, και στα 1816 η Αυγούστα Άντα από την γυναίκα του Αναμπέλα. Λίγο μετά χωρίζει την τελευταία και η λονδρέζικη high society του επιτίθεται ερεθισμένη από το αλλόκοτο ménage à trois που κυριαρχούσε στο σπίτι του. Την ίδια χρονιά εγκαταλείπει την Αγγλία για να μην ξαναγυρίσει ποτέ. Τον Μάιο φθάνει στη Γενεύη και νοικιάζει στις όχθες της λίμνης Λεμάν τη βίλλα Ντιοντάτι. Τον συνοδεύει ο Πολιντόρι που έχει επιφορτιστεί από τον εκδότη του Μπάυρον να κρατήσει ημερολόγιο του ταξιδιού. Ο Σέλλεϋ, η Μαίρη Γκοντγουιν και η Κλερ Κλέρμοντ βρίσκονται ήδη εκεί.

Ο Πέρσυ Μπήσυ Σέλλεϋ είναι τότε 24 ετών. Πεισματικά άθεος από μικρή ηλικία (στο κολλέγιο Ήτον τον φώναζαν ο *Άθεος του Ήτον*) και ανεξάρτητη φύση άφησε το σπίτι του στα δεκαεννιά του απαγάγοντας συνάμα τη δεκαεξάχρονη Χάρριετ Γουέστμπρουκ. Στο διάστημα που έχει μετατρέψει τη νέα διαμονή του σε κοινόβιο νεαρών αναρχικών, γνωρίζει τη Μαίρη, την (επίσης δεκαεξάχρονη) κόρη του Ουίλλιαμ Γκόντγουιν (1756-1836) και της Μαίρης Γολστόουνκραφτ (1759-1797), δύο περίφημων ελευθεριακών διανοουμένων. Η Μαίρη Γολστόουνκραφτ πέθανε κατά την γέννηση της Μαίρης αφήνοντας πίσω της ένα ακόμα κορίτσι, από άλλη της σχέση, την Φάννυ Ίμλεν. Όταν ο Πέρσυ γνωρίζει τη Μαίρη, έχει ήδη από την Χάρριετ μια κόρη, την Ιάνθη· τον επόμενο χρόνο αποκτά και ένα γιο, ενώ με διαφορά μερικών μηνών αποκτά και από τη Μαίρη μια κόρη που όμως πεθαίνει σχεδόν αμέσως. (Η πρώτη ερωτική επαφή της Μαίρης με τον Πέρσυ έγινε πάνω στον τάφο της μητέρας της). Τον επόμενο χρόνο (1816) η Μαίρη γεννάει τον Ουίλλιαμ, αγαπημένο γιο του Σέλλεϋ.

Ο Τζων Ουίλλιαμ Πολιντόρι, γιος ενός Ιταλού εκπατρισμένου, είναι είκοσι ετών. Απόφοιτος της Ιατρικής με διατριβή για την υπνοβασία (επινόησε τον όρο *Ονειροδύνα*). Κανείς από τους παρευρισκόμενους στη λίμνη Λεμάν δεν του φέρεται καλά –με πιθανή εξαίρεση την Κλερ Κλέρμοντ. Ο Πολιντόρι θαυμάζει σε υστερικό βαθμό τον Βύρωνα και ελπίζει να του συμπαρασταθεί στις επανειλημμένες λογοτεχνικές του απόπειρες· εκείνος όμως τον περιφρονεί συστηματικά.

Η *Διαιτητική*, γραμμένη από έναν σύγχρονο μας βυρωνικό (κι όχι *βυρωνιστή*, όπως υπογραμμίζει ο συγγραφέας του, θέλοντας να αποφύγει την όποια φιλολογίζουσα εμπλοκή) είναι μια αιρετική, παθιασμένη βιογραφία του ποιητή εμπνευσμένη κυρίως από το έργο του. Εδώ ο Μπάυρον απεικονίζεται ως η μεγαλοφυής αρμονία των αντιθέτων: η τρυφηλότητα με την ασκητική ζωή, η αγιοσύνη των πολιτικών οραμάτων με τον λιμπερτινικό εκτραχηλισμό, η νηστεία που τρέφει την ευωχία, ο ακατάπαυστος σπερματικός έρωτας που τρέφει το γράψιμο –ιδού ο Βύρων, ένας Διογένης της λιτότητας αλλά και ένας Αρίστιππος της κραιπάλης. Ελιές και κρασί αλλά και τρούφες με σαμπάνια, νεαροί έφηβοι αλλά και γέροι καλόγεροι, εγκαύματα στον ήλιο και δροσερά νερά –ιδού πάλι, σε λίγες γραμμές, η διαιτητική του ποιητή που θαύμαζε τον Επίκουρο, αλλά έχοντας ανατραφεί με τον καλβινισμό, φοβόταν την κόλαση, αγαπούσε τους Τούρκους αλλά πέθανε για τους Έλληνες.

Ο Πωλ Γουέστ, έχει την ίδια αντίληψη για τις αντιφάσεις του ρομαντικού ήρωα («ένα είναι βέβαιο, ο λόρδος Μπάυρον ήταν πολλοί άνθρωποι σε έναν» σ. 47) και για να τις αναδείξει, ανασύρει έξυπνα από την σκιά του ιστορικού περιθωρίου, την σκιά του Μπάυρον, τον γιατρό Πολιντόρι. Αν ο Μπάυρον είναι αυτός που, όπως ο ίδιος κομπάζει: «μπορώ να διασχίσω κολυμπώντας τη λίμνη (διέσχισε πράγματι τον Ελλήσποντο στα 1810), μπορώ να πετύχω εκείνη τη σημαδόουρα με το πιστόλι από είκοσι βήματα και να γράψω ένα ποίημα που θα πουλήσει 14000 αντίτυπα σε μια μέρα» (συνέβη επίσης, με την πρώτη έκδοση του *Τσάιλντ Χάρολντ*)· είναι επίσης και μια άλλη, λιγότερη ηρωική μορφή, αυτός που υποφέρει από αϋπνίες τα βράδια, από συχνούς πυρετούς, αλλά και από το χωλό του πόδι (σωματικά και ψυχικά) και που εν τέλει επιβιώνει απομυζώντας τις ζωές των άλλων, κυρίως των γυναικών, περίπου σαν βρυκόλακας. Ο Πωλ Γουέστ, βάζοντας πρωταγωνιστή της ιστορίας του τον Πολιντόρι, επιμένει σ' αυτή την δεύτερη πλευρά. Ο νεαρός γιατρός που κατεβάζει ποσότητες λάβδανου και όπιου, που ηδονίζεται με τα σωθικά των ασθενών και των πτωμάτων, που κολλάει βλενόρροια, που πηδάει ασυλλόγιστα από το μπαλκόνι (σπάζοντας το πόδι του) για τα μάτια μιας κυρίας, είναι ένα βυρωνικό alter ego σε αηδιαστικό βαθμό. Όμως ο Μπάυρον τον χρησιμοποιεί σαν τυχαία γυναικούλα· όπως κι εκείνες, ο Πολιντόρι ματαιώς επιζητεί ένα νεύμα εύνοιας· αλλά δεν του δίνεται, ο βυρωνικός Θεός τον συρρικνώνει σε “Πόλι Ντόλι”, ο Μπάυρον αποφεύγει επιμελώς να κοιταχτεί στον καθρέφτη που λέγεται Πολιντόρι. Ο Πωλ Γουέστ θα ακολουθήσει τα βήματα του γιατρού και μετά το καλοκαίρι εκείνο. Θα τον ταυτίσει σχεδόν με την Κλερ εξίσου εγκαταλειμμένη κι εκείνη όπως κι αυτός από τον Μπάυρον. Υποσκάπτοντας την πηγή εμπνευσης του *Βρυκόλακα* (ο Πολιντόρι δημιούργησε τον βαμπυρικό πρωταγωνιστή του κατ' ακριβή εικόνα και ομοίωση του Μπάυρον! –δες την εισαγωγή της Λίλιαν Stead-Δασκαλοπούλου στην άψογη ελληνική έκδοση του *Βρυκόλακα*, εκδ. Άγρα 1994), ανιχνεύοντας στις πηγές των βυρωνικών ποιημάτων που γράφτηκαν στη λίμνη Λεμάν και κυρίως στην πηγή του πιο μαύρου ποιήματος που έχει ποτέ γραφτεί, της *Σκοτεινιάς*, ο Πωλ Γουέστ συνθέτει μια πυκνή εποποιΐα του βυρωνισμού με αυθεντικά ρομαντικά υλικά.

Ο τρίτος συγγραφέας, ο νεαρός αργεντίνος Ανδαχάζι στις *Ελεούσες* του, στο ίδιο σκηνικό της λίμνης Λεμάν, με τους ίδιους ήρωες, και με τα ίδια υλικά, δημιουργεί μια μοντέρνα μυθιστορία, ένα όψιμο παιδί των βυρωνικών μύθων: εμμένοντας στην ηλεκτρισμένη ερωτική ατμόσφαιρα της βίλλας Ντιοντάτι και έχοντας πλήρη γνώση του τρόπου με τον οποίο το ερωτικό τρέφει το πνευματικό στην βυρωνική παράδοση, στήνει μια πλοκή που απογειώνεται πέρα από τα βιογραφικά τεκμήρια. Οικειοποιούμενος με άνεση αφενός την αφηγηματική τεχνική του *Φράνκεστάιν* και αφετέρου το θέμα του *Βρυκόλακα*, ο Ανδαχάζι, διασκεδάζει με το ιστορικό μοτίβο των τριών αδελφών στον *Αιχμάλωτο του Σιγιόν* του Μπάυρον· έτσι υπερβαίνει ευρηματικά τη βαριά βυρωνική κληρονομιά του ρομαντισμού ανασταίνοντας εκ της τέφρας της έναν θηλυκό βρυκόλακα που τρέφεται όχι με αίμα αλλά με σπέρμα!

Διατρέχοντας με ιλιγγιώδη ταχύτητα τη διαδρομή από τον *Προμηθέα Δεσμώτη* του Αισχύλου έως τον *Απωλεσθέντα Παράδεισο* του Μίλτον, περνώντας από τη Βίβλο και σταθμεύοντας στη *Νέα Ελοΐζ* του Ρουσό αλλά και στις πρώιμες θεωρίες της εξέλιξης του Έρασμου Ντάρβιν· με φόντο το Μον Μπλαν, τις γοθτικές ιστορίες (*το Κάστρο του Οτράντο* του Οράτιου Γουόλπολ, 1764, η πιο γνωστή απ' αυτές) και τις μπαλάντες με βρυκόλακες (η *Ελεωνόρα* του Μπρύγκερ, 1774, η πιο διαδεδομένη) που ήταν τότε του συρμού και που το θέμα τους ο Μπάυρον είχε ήδη χρησιμοποιήσει στο αφηγηματικό του ποίημα *Γκιαούρ* (στ. 747-786)· η ελευθέρια ερωτική συντροφιά των ποιητών και συνοδών τους έμοιαζε σ' εκείνη τη μοναδική συγκυρία της λίμνης Λεμάν να επιζητεί να εκβιάσει το πεπρωμένο. Όλα τα δημιουργήματα της ρομαντικής ονειροφαντασίας εκείνο το καλοκαίρι: το ποίημα *Μον Μπλαν* του Σέλλεϋ, ο *Αιχμάλωτος του Σιγιόν*, το τρίτο *canto* του *Τσάιλντ Χάρολντ* και η *Σκοτεινιά* του Μπάυρον, ο *Φρανκεστάιν* της Σέλλεϋ, ο *Βρυκόλακας* του Πολιντόρι, στην όποια μιλόνηια, προμηθεϊκή ή και βαμπιρική εκδοχή τους, δεν είναι παρά αναπόφευκτες μεταπλάσεις του ταραχώδους βίου των δημιουργών τους –βίου που σημαδεύει με τραγικό τρόπο η ανεκπλήρωτη επιστροφή στην πρωταρχική αθωότητα.

Εκείνο το καλοκαίρι του 1816, ο βυρωνικός ήρωας γεννοβολώντας παιδιά, ποιήματα και βαμπιρικά φαντάσματα άγγιξε επικίνδυνα τα όρια της *Ζωής ως Ποιήματος*. Το ίδιο φθινόπωρο, η Φάννυ Ίμλεϋ (η ετεροθαλής αδελφή της Μαίρης) αυτοκτονεί με λάβδανο και δύο μήνες αργότερα αυτοκτονεί και η Χάρριετ (η πρώην σύζυγος του Σέλλεϋ). Ο τελευταίος παντρεύεται τη Μαίρη και περιθάλλπει την Κλαιρ αλλά και την κόρη της Αλέγκρα, καρπό του έρωτά της με τον Μπάυρον (1817). Ο *Βρυκόλακας* του Πολιντόρι τυπώνεται εν αγνοία του στο Λονδίνο (1819), ως έργο του Μπάυρον! – παρόλο που ο ίδιος ο Μπάυρον με βδελυγμία αποποιείται την πατρότητά του και ο Πολιντόρι διεκδικεί (ματαίως) τη δική του. Το ημερολόγιό του δεν θα έχει καλύτερη τύχη· η αδελφή του το λογοκρίνει, αντιγράφοντάς το εν μέρει και εν τέλει το καταστρέφει. Λίγο καιρό μετά (1821), ο Πολιντόρι αυτοκτονεί παίρνοντας πρωσσικό οξύ. Τον επόμενο Ιούλιο (1822), ο Σέλλεϋ πνίγεται στην Ιταλία στον κόλπο της Σπέτσια. Δυο χρόνια μετά (1824), ο Μπάυρον πεθαίνει από ρευματικό πυρετό στο Μεσολόγγι.

